

“Het begint niet bij jezelf”

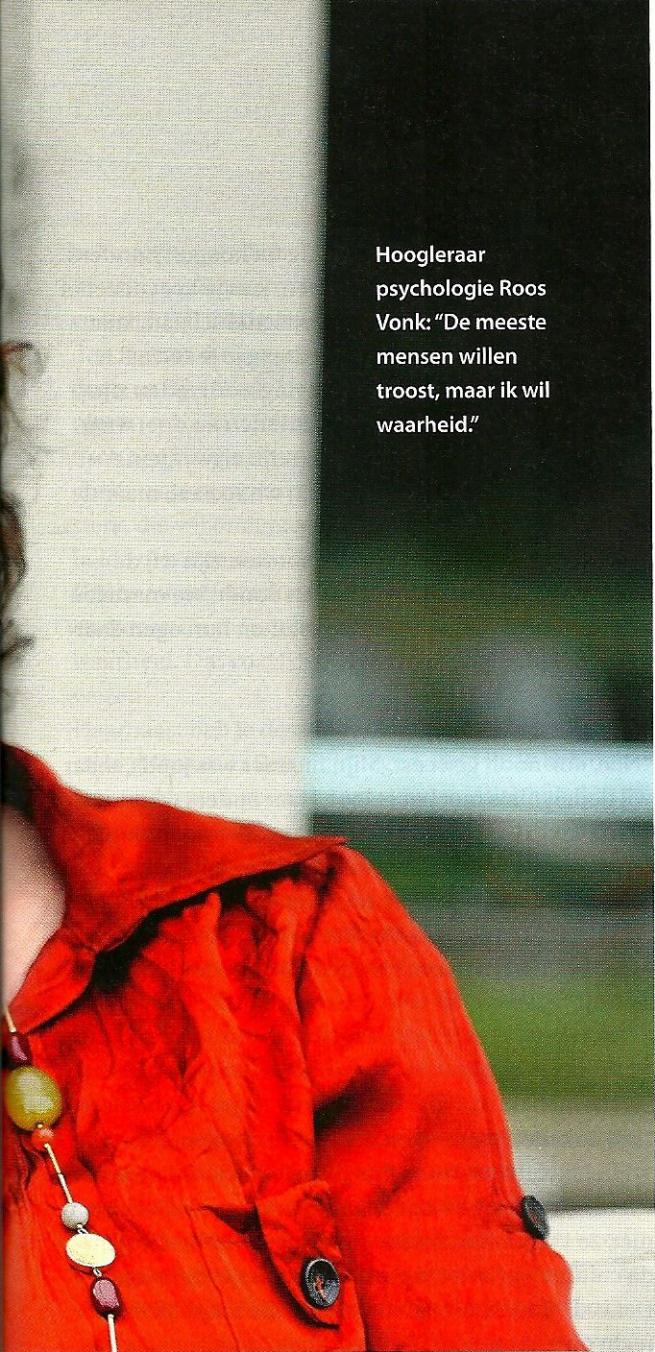
Wetenschapster en idealist Roos Vonk:

Roos Vonk is hoogleraar psychologie aan de Radboud Universiteit, Nijmegen. Onlangs schreef ze met enkele honderden mede-ondertekenende hoogleraren een brandbrief over de intensieve veeteelt. Maar optimistisch is ze niet: “Mensen sluiten hun ogen voor alles wat ze niet goed uitkomt.”

TEKST: LISETTE THOOFT FOTO'S: BERT BEELEN

Ze woont in een houten sprookjeshuis, met twee vijvertjes vol kikkers, en een schitterend uitzicht over de hei waar konijnen dartelen. Haar twee hondjes Bobby en Aagje springen om haar heen, liggen aan haar voeten. Aan de muren hangen fraaie foto's van

dieren. Roos Vonk, hoogleraar psychologie, auteur van psychologische boeken, columniste en ondernemer, is dol op dieren. Ze is vegetariër en was enkele jaren voorzitter van Wakker Dier. Onlangs nam ze het initiatief tot een vlammend pleidooi voor rege-

Hoogleraar
psychologie Roos
Vonk: "De meeste
mensen willen
troost, maar ik wil
waarheid."

*"Ik zou me er totaal geen
zorgen over maken als
mensen zouden uitsterven"*

ringsmaatregelen om de veeindustrie ingrijpend te veranderen, zoals ook de commissie Wijffels al in 2001 geadviseerd had aan de minister van Landbouw. Het stuk, ondertiteld "Einde aan de georganiseerde onverantwoordelijkheid" werd in *NRC-Handelsblad* afgedrukt en was ondertekend door honderd hoogleraren van alle Nederlandse universiteiten. Sindsdien is het aantal hoogleraren dat hun steun betuigen aan de oproep gestegen tot meer dan tweehonderdvijftig. Ruim zestien duizend burgers en meer dan tweehonderd organisaties sloten zich bij hen aan. Een hoogleraar die activist wordt, dat is niet gebruikelijk.

Vonk kreeg dan ook het een en ander te horen. Vonk: "Er is veel weerstand tegen verandering en dat is aardig frustrerend. Ik merk dat er sterke krachten gericht zijn op het beschermen van de bestaande belangen. Het is echt een totalitair systeem: men verdraait de waarheid. Ik vond het ook schokkend om te merken dat er over mij zomaar geroept kon worden dat ik een 'Wakker Dier activist' was, waarmee ik gedegradeerd werd tot 'niet serieus te nemen'. Een columnist van het *Agrarisch Dagblad* die ook hoogleraar is, schreef mij: 'Je hebt de boel belazerd, want je bent dit als activiste gaan opzetten en je hebt al die hoogleraren voor je karretje gespannen.' Ik zei: 'Inderdaad ben ik voorzitter van Wakker Dier geweest, omdat ik tegen de bioindustrie ben, en nu heb ik dit gedaan omdat ik tegen de bioindustrie ben. Nou en?'"

Waarom bent u geen voorzitter meer van Stichting Wakker Dier?

"Ik merkte al doende dat ik niet een bestuurder ben. Ook op de universiteit houd ik niet van bestuurlijk werk - vergaderen, overleggen, geduld hebben met mensen, strategie, politiek, dat is allemaal niets voor mij. Ik wil me met de inhoud bemoeien. Dus ik dacht: ik ga me op andere manieren nuttig maken. Milieu en natuur vind ik het allerbelangrijkste. Niet de mensen, maar de wereld. Het baart mij zorgen dat we een kant opgaan waarin de massa wint. De massa houdt wel van dieren, ja, maar niet als het geld kost en als het ver van hun bed is. Ik ben daar niet optimistisch over: mensen sluiten hun ogen voor alles wat niet goed uitkomt."

Hoe verklaart u dat?

"Mensen gedragen zich net als alle dieren volgens het lust-onlust-principe. Ze willen zich lekker voelen. Zich ontwikkelen en verder kijken dan hun neus lang is, dat doen we pas als alles geregeld is. Als ik zeg dat we minder vlees moeten eten, is de instinctieve reactie: 'Zij komt aan onze verworvenheden en dat moeten we niet hebben.' De reactie van veel boeren is: 'Ja hallo, ik heb net geïnvesteerd in een megastal, dus zij moet haar mond houden.' Het is natuurlijk absurd dat vlees goedkoper is dan hondenvoer. Boeren moeten veel meer verdienen aan vlees, en vlees moet dus een luxeproduct worden. Nu moet een boer kippen grootbrengen voor één euro veertig per kip: zes weken huisvesten en eten geven. Dat kan alleen door ze allemaal bij elkaar te proppen. Dat komt door de massa, de consument. Ik ben ook lid geweest van de Club van Tien Miljoen. Dat heb ik opgezegd omdat ik vond dat ze te weinig deden. Ik vind bijvoorbeeld dat de kinderbijslag afgeschaft moet worden."

U hebt geen kinderen?

“Nee. Maar als ik ze wel had, vond ik dat ook. Je moet geen bonus leggen op het krijgen van kinderen. Het is helemaal niet erg als laag opgeleiden en immigranten daardoor ontmoedigd worden om kinderen te krijgen, want die hebben gemiddeld al grotere gezinnen dan hoog opgeleiden, en hun consumptiegedrag is gemiddeld minder dier- en milieuvriendelijk.”

Maar het kindertal loopt vanzelf al terug: in sommige Europese landen ligt het zelfs al onder de vervangingswaarde.

“Ja en dat is goed. We hoeven helemaal niet vervangen te worden, zo leuk zijn mensen helemaal niet! Ha ha ha. Ik zou me er totaal geen zorgen over maken als mensen uitgestorven zouden raken. Dat vind ik nou het minst zorgwekkend van alle soorten die zouden kunnen uitsterven.”

Hoe kunt u dat menen, als psycholoog?

“Misschien juist daardoor. Ik heb wel belangstelling voor mensen en vind het leuk om hun gedrag te verklaren, maar ik ben daar niet vrolijk van geworden. Ik ben eigenlijk een misantroop. Ik geloof wel dat mensen iets goeds in zich hebben, maar het is toch eerst *das Fressen* en dan de moraal. Moet je zien welke kant het nu opgaat. We hebben een klimaatcrisis, een economische crisis, een energiecrisis, een voedselcrisis, en zelfs nu komen ze er niet uit in een topeverleg zoals in Kopenhagen. Omdat ze allemaal aan hun eigen belang denken. Het is al fout aan het gaan, en nóg vinden mensen hun eigenbelang belangrijker dan de wereld en de toekomst. Ik heb daar ook wel een verklaring voor: mensen hebben als soort altijd ge-

leefd in kleine groepen, van vijftig tot hooguit honderd man. In zo'n groep ken je iedereen, kun je het collectief overzien, en snap je: als ik het collectief schaad, kijkt iedereen me kwaad aan. Dan gedraag je je sociaal en coöperatief. Maar onze samenlevingsverbanden zijn groot en anoniem geworden. Dus iedereen doet waar hij zin in heeft en denkt: ik moet mijn eigen kleine wereldje beschermen. Daarin zijn we sociaal, maar de grote wereld gaat naar de donder.

Kijk naar de feiten. Van alle diersoorten zijn wij de soort die de meeste andere dieren doodt. We martelen zelfs andere dieren. En mensen sluiten hun ogen daarvoor, ze willen het niet weten.”

Bent u niet religieus?

“Nee, ook nooit geweest. Mijn moeder was joods, maar wij deden niets met het geloof. Haar ouders waren ook al niet zo erg in de leer. Mijn moeder noemde zich humanist. Ze was een fan van Spinoza.

Als je de balans opmaakt, en je kijkt realistisch...

Als soort zijn mensen echt niet zo leuk. Ik vind een heleboel dieren leuker. Honden bijvoorbeeld zijn heel sociaal.”

Maar honden zijn altijd bezig met hiërarchie. Ze zijn niet vrij.

“Wij ook niet! We denken dat we vrij denken, maar die vrijheid wordt erg overschat. Ik geloof wel dat de vrije wil zou kunnen bestaan, maar mensen gebruiken hem niet, ze volgen hun instincten. Dat zit ook heel erg in de cultuur – je moet je goed voelen, je gevoel volgen. Dat is de onderbuik van de massa, die roept ‘Ik heb recht op mijn gevoel!’ Keuzevrijheid ontstaat juist pas als je je instincten opzij kunt zetten ten behoeve van grotere belangen. Als je je instinct volgt en het lust-onlustprincipe, ben je even onvrij als andere dieren.

Ik ben realistisch. Er is nog nooit eerder een soort op aarde geweest die zo ontzettend zijn omgeving naar zijn hand heeft gezet. Sinds de mensen er zijn, gaat de rest van de wereld erop achteruit. Ik zie de mens niet als de top van de evolutie. Ik zie soorten als gelijkwaardig. Net zoals je binnen de mensheid zwarte mensen niet minder vindt dan witte en vrouwen niet minder dan mannen, kun je ook niet zeggen: apen zijn minder dan mensen. Discriminatie op soort heet specisme, volgens Peter Singer.”

De mens is wel complexer dan de aap, met meer potentieel.

“Maar wie zegt dat complexiteit een maatstaf is voor waarde? Als wij olifanten waren, zouden we zeggen: een slurf heeft hogere waarde. Je kiest een criterium waarop je zelf scoort. We zeggen: intelligentie is belangrijker. Maar als je een vogel was, zou je vliegen veel

Roos Vonk (1960) studeerde psychologie in Leiden, werkte afwisselend aan de Universiteit van Leiden en de Radboud Universiteit Nijmegen waar ze sinds 1999 persoonlijk hoogleraar is. Sinds 2003 werkt ze bovendien als freelancer en geeft ze lezingen, trainingen en workshops. Ze schreef *De eerste indruk*, bundelde columns in *Ego's en andere ongemakken* (beide Scriptum, 18,95 euro) en schrijft columns in o.a. *Psychologie Magazine*. Vonk is ongetrouwd en kinderloos. www.roosvonk.nl; www.duurzameveeteelt.nl.

belangrijker vinden.

Als wetenschapper vind ik mensen interessant. Het verschijnsel mens, hoe ze zichzelf voor de gek houden, hoe ze dingen verdraaien, hoe ze stomme dingen doen en dan een verklaring bedenken waarom het niet zo stom lijkt, is interessant. Maar vanuit idealistisch oogpunt is de mens teleurstellend. Dus ik denk dat er twee componenten zijn. De analyticus in mij is sterk, die wil onderzoeken en verklaren, die de waarheid wil weten ook als dat een slecht gevoel geeft. Krishnamurti maakte onderscheid tussen waarheid en troost. De meeste mensen willen troost, maar ik wil waarheid. Dat voel ik ook tot in het diepst van mijn wezen.

Daarnaast heb je de romanticus en die is teleurgesteld. Mensen vallen altijd tegen, vind ik. Ik heb tien jaar onderzoek gedaan naar slijmen. Alles heb ik geprobeerd om te ontdekken: hoe kun je zorgen dat mensen er niet in trappen als er tegen ze geslijmd wordt? Dat is niet gelukt. Als je tegen mensen slijmt, worden ze blij, gaan ze je meer geld geven, meer van je kopen, je positiever beoordelen, enzovoort. Mensen zeggen wel: 'dat heb ik niet', maar dat is zelfbedrog. Al die keren dat ze erin trappen, weten ze immers niet. Ik heb niks kunnen vinden om te zorgen dat mensen bestand zijn tegen straling van hun ego en daar realistisch naar kijken. Dan ben je teleurgesteld als wetenschapper, maar dat is nog niet emotioneel. Maar als ik televisie kijk en zie wat er in de wereld gebeurt, of als ik zie hoe mensen om me heen hun kop in het zand steken om gezellig te kunnen barbecuen, kan ik ook verdrietig zijn. Mensen stellen voortdurend teleur."

Als iedereen perfect was in een paradijs vol lieve mensen, zou het dan niet een beetje saai zijn?

"Ja waarschijnlijk zou ik dat saai vinden. Want ik hou wel van actie. Maar het zou mij helpen als ik zou zien dat mensen wakker werden. Dat ze beginnen te zien wat ze aanrichten in de wereld en ook op gevoelsniveau beginnen te denken: dat kan zo niet langer."

Zelfonderzoek is toch erg in tegenwoordig? Is het niet interessant dat zoveel jonge mensen psychologie willen studeren?

"Ze willen vaak alleen navelstaren. Het is geen bewijs dat ze begaan zijn met de wereld: ze vinden zichzelf interessant. Ik hoop dat ze in de loop van hun studie gaan zien dat de wereld groter is dan zichzelf. Dat probeer ik studenten ook bij te brengen. Zelfanalyse leidt niet tot zelfkennis, blijkt uit onderzoek. Je moet het meer zien als een hobby, het heeft geen resultaat. Daarover heb ik ook geschreven in mijn boek *Ego's en andere ongemakken*. Mensen die veel over zichzelf nadenken hebben niet een beter of realistischer beeld

"Laat dat ego nou even thuis en ga de wereld in"

over zichzelf, en het gevaar is dat ze vervallen tot piekeren. Dat is niet de manier om tot zelfkennis te komen."

Wat dan wel?

"Bijvoorbeeld feedback vragen aan anderen. Op mijn website eersteindruk.nl kun je een video van jezelf plaatsen en laten beoordelen door onbekenden, en dan krijg je een beeld van hoe je lichaamstaal overkomt bij anderen. Dat zegt heel veel over jezelf; het valt buiten je bewuste regie.

Zelfkennis begint juist niet bij jezelf. Wat je moet doen, is de wereld ingaan en dingen doen. Ik zeg altijd tegen mensen: je ego kan wel een dagje zonder je. Je ego zit te klagen: 'Ik wil waardering, belangrijk zijn, erbij horen...' Laat dat nou even thuis en ga de wereld in. Iemand helpen, je bemoeien met iets dat niet goed gaat. Ga kijken: als het niet meer om mij gaat, als ik niet meer hoeft te bewijzen dat ik ertoe doe, wat wordt er dan belangrijk? Door in actie te komen, dingen aan te gaan, kom je tot zelfkennis. Want dan ga je die kanten van jezelf ontdekken. Maar niet door thuis te zitten en naar binnen te kijken. Naar binnen kijken kan niet. Je kunt wel doen alsof het kan, het spelletje spelen dat je naar binnen hebt gekeken, maar dat is allemaal zelfbedrog.

Er is een mooie uitspraak van Bernard Shaw: *life is not about finding yourself, it is about creating yourself*. Je creëert jezelf door aan de gang te gaan."

Is dat wat u doet?

"Ik ben echt een ondernemer, iemand die het leuk vindt om dingen te ondernemen. Dat had ik als kind al. Ik houd wel van rust en ontspanning, daarom woon ik hier, maar ik ben niet iemand die zomaar gaat zitten. Dan ga ik een boek lezen of de krant. Kijk, je kunt niets anders doen dan wat op je weg ligt. Ik heb er als twintiger moedeloos bij gezeten: er is zoveel shit in de wereld, er is geen beginnen aan. Toen heb ik bedacht: je hoeft niet de hele wereld te veranderen, dat gaat ook niet lukken, maar doe dan wat op je weg komt. Dus ik eet geen vlees. Maar er wordt geen varken minder geslacht omdat ik geen vlees eet, dat weet ik. Boeren gaan alleen maar meer produceren, omdat ze te weinig verdienen.

Dus ik weet dat het niet uitmaakt, maar ik doe er zelf niet aan mee. Binnen dat kleine gebiedje waar ik invloed heb, probeer ik het goed te doen. Met de columns die ik schrijf en de trainingen die ik geef, probeer ik mensen te inspireren om hun betere kanten aan te spreken. Dan is mijn eigen leven ook leuker." ■